

RECENZII / COMPTES RENDUS / REVIEWS

GEORGE STEINER, *Gramaticile creației*, traducere din engleză de Adina Avramescu, Humanitas, București, 2015, 376 p.

Există în studiul *Gramaticile creației* al lui George Steiner o vibrație analitică dornică să traverseze curentele de gândire post-medievală și contemporană, condiționate de contexte istorice ce răspund diverselor mutații de sensibilitate și de epistemologie. Credința originară a lui Steiner este în acord substanțial cu ideea că literatura și arta cuprind un sens mimetic generat de paradigma *fiat*-ului divin, în care *a concepe* devine echivalent cu *a imagina* un proiect larg uman, la o scară a smereniei.

Organizat ca o imensă rețea de referințe culturale din epoci disparate, care se compun și se lămuresc prin rezonanțe și prin senzori intimi, eseu lui George Steiner este o sinteză teoretică, în aceeași măsură în care înglobează forme analitice aparent divergente. Există, însă, dincolo de energia cu care înregistrează detalii și fapte contrarii, gesturi și atitudini culturale și antropologice, două sensuri ale căutării unor definiții centrate pe distincția dintre creație și invenție. Considerând că ultima dintre ele este un mecanism mai mult decât un flux de inspirație, un principiu aplicat, mai degrabă decât concretizarea unui impuls, rezultatul unei mode care presează individul să se exprime mai mult decât expresia unei misiuni în raport cu care omul este numai un referent, Steiner denunță disiparea educației umaniste într-un ansamblu difuz de strategii, care întrețin, în modernitate, un hedonism primar. Acesta prevalează asupra aspirațiilor de a inaugura constructe spirituale, pentru că „inventatorul caută să obțină patente”. Mișcarea interioară a creatorului este, în schimb, opusă ca sens și ca intuiție menirii pe care o poartă: marii creatori se lasă traversați de un curent străin lor, exprimându-se în măsura în care sunt, totodată, colportorii unor plâsmuiri ce ies dintr-o lumină exterioară lor. Legătura dintre forma finală a unei opere și matricile acestor pusee de inspirație se traduce uneori prin balansuri dinspre interior înspre exterior: „Balzac este un *pointilliste* care își lasă plâsmuirile să iasă la lumină, să capete o inteligibilitate comunicativă prin descrieri minuțioase ale locului, străzii sau casei care prefigurează sau definesc trăsăturile lor fizice și psihice” (p. 185). Creația este, din acest punct de vedere, un manifest atemporal, croit pentru a defini energia unor universalii și a unei incantații ce cuprinde omul în relație directă cu mediul și cosmosul. Invenția, în schimb, răspunde și corespunde nevoilor tehnologice ale unor segmente de timp, fiind martorul contemporaneității, al agoniilor și al fascinațiilor temporare, cu care diverși anonimi, mânați de curente de gândire, se încarcă, și prin care ființează pe termen scurt: „invenția, în istoria noastră socială, în industrie și tehnologie, luate în sensul lor cuprinzător, este, cel mai adesea, matematică aplicată. Invenția răspunde, așa cum a subliniat Edison, unor anumite nevoi, unor posibilități pragmatice oferite de existența sau fabricarea unor materiale noi (betonul armat pentru metropola modernă, titanul pentru Muzeul Guggenheim din Bilbao, proiectat de Frank Gehry). Invenția acoperă o nișă în totalitate evolutivă, la fel ca metalele rare în tabelul elementelor” (p. 201).

Steiner își compune sistemul din *Gramaticile creației* ca o succesiune de axiome și de postulate, ce transcend frecvent analiza de fundal a contextului, pe care îl rezumă în concepte fulgurante și în căutarea unor forme de legitimare a „iraționalității speranței”: există, conform lui Steiner, două tipuri de experiențe ce permit adeziunea individului la „ficțiunea-adevăr”, adică la „metafora pragmatică a eternității”. Pe de o parte, parcursul religios, marcat de conștiința

fenomenului morții, pe de alta, calea esteticii, centrate asupra coeziunii expresiei ce narează experiența fundamentală a ființării. Reperul lui Steiner este, chiar și neafirmat, autoritatea divină, din care decurg toate subdiviziunile creației umane, reconfirmate constant de ideea că faptul divers se va consuma rapid, ca orice etapă de ardere a unei istorii a intelectului uman. Sensibilitatea solicită, însă, forme permanente și racorduri solide: „epopeea homerică, dialogul platonice, peisajele citadine ale lui Vermeer, sonata mozartiană nu se învechesc și nu ies din circulație precum produsele invenției. Motorul cu aburi din secolul al XIX-lea este în ziua de azi o curiozitate istorică. Nu același lucru se poate spune despre un roman scris de Dostoievski. Distincția este evidentă și, totodată, de nedepășit. Ea indică diferențe foarte imprevizibile, dar decisive între existențialitățile timpului, la nivelul conștiinței individuale și al culturii” (p. 287).

Discursul lui Steiner este o diagnoză cu intensități egale, elaborată în timpi analitici compacți și concepută într-o formă decantată, ca o expunere detaliată a unor observații schițate în volumele precedente, *După Babel* (traducere de Valentin Negoită și Ștefan Avădanei, Editura Univers, București, 1983), *Errata: o autobiografie* (traducere din engleză și note de Diana Constantinescu-Altamer, Editura Humanitas, 2008) și mai ales în eseul *În castelul lui Barbă-Albă: câteva însemnări pentru o redefinire a culturii* (traducere din engleză și note de Ovidiu D. Solonar, Editura Humanitas, București, 2013). Stilistica gândirii din *Gramaticile creației* nu este un demers de construcție, ci o desfășurare de idei ale căror nuclee preexistă elaborării textuale. Prezența acestor doi timpi ai concepției și ai asamblării expunerii creează o condiție aparte a lecturii, care solicită continuitate și o formă de devotament față de procesul devalării. Construcția lui Steiner rezonază, în chip direct, cu propriile concepte enunțate; este o lungă explicație, nestructurată, dar persistentă, care acompaniază înțelegerea și desfășurarea lumii culturale pe care o investighează: „Întotdeauna realitatea este deja acolo, « pentru cel care întreabă ». Gândirea și artele sunt, la fel ca și științele, examinării ei” (p. 157). Abundența referințelor pe care autorul le cuprinde în demonstrații sintetice se explică, așadar, și printr-o contaminare a fondului cu forma, astfel încât conținutul tezelor lui Steiner ajunge să reflecte, stilistic, conturul expresiei pe care o alege pentru a desfășura o idee sau alta: „Creativitatea lui Dante este autoimpusă de doctrina creștină. Ea este, chiar și la cel mai exaltat nivel, o *imitatio Dei* susținută de o credință tomistă în legitimitatea epifanică și inspirația divină a imaginației poetice. „Adevărate ficțiune“ a *Commediei* continuă creația, „creează, ca să spunem așa, în plan secund“ (Maritain)” (p. 95). Observația indică somatizarea textuală a acestui ideal: discursul lui Steiner este o polemică despre ordinea unui univers care și-a pierdut memoria reperelor și care se reconfigurează din amintirile avariate ale unui ordin divin, transferat acum în registru psihic. Redus la scara omului, Dumnezeu, ca ordonator al evenimentelor empirice, așa cum îl vedea Sfântul Augustin, a devenit o anexă integrată sub forma unei obsesii a autorității parentale. Sensibil la componenta culturală iudaică a demersului freudian, Steiner întreține această tensiune difuză dintre culturile și religiile care au modelat profilul sufletului occidental. Intensificarea raportului dintre istorie ca paradigmă a creației și modernitate ca suflu nou al invenției se pliază frecvent pe contactul dintre ceea ce înseamnă dispozitivele vieții și cele ale morții. Poate fi și motivul pentru care unul dintre leitmotivurile analizei lui Steiner este *Divina Comedie* a lui Dante, filtrată prin imaginarul Purgatoriului: „Purgatoriul este teritoriul natural al artelor. *Catharsis*-ul aristotelic se referă la purificare („purgation“) prin intermediul empatiei și al reacției estetice. Mai mult, esteticile sunt strâns legate de efemer, de dorința nestăpânită a omului creator de a depăși timpul și dispariția prin moarte” (p. 115).

Gândul recurent al lui Steiner este legat de evoluția conștiințelor și de actualizarea unor date ale trecutului în prezentul individului. Așa cum autorul *Iliadei* nu se poate configura decât prin recunoașterea unei lungi tradiții de oralitate și de anonim, tot astfel, orice entitate a persoanei întâi care generează o operă se formulează prin filtrarea unui lanț de experimente non-figurative, ce compun, din crâmpie și din intermitențe, o nouă sensibilitate coagulată în urma unor șocuri și a unor crize de cunoaștere. „Fenomenologia adaosului și a acumulării“ de care vorbește Steiner, nu este inocentă și nu se construiește în liziera binelui sau a ceea ce este benefic;

accidentalul, fragmentul, aleatoriul, moda, *trend*-urile, fascinațiile scurte și excitațiile tot mai puțin spirituale, dar tot mai mult senzoriale, generate de tehnologii, se aglutinează într-un lanț genetic necontrolat al sensibilității omului nou, inventat și auto-proclamat, stăpân al unei rețele haotice de influențe confuze. Trăim – susține Steiner, în finalul eseului său – într-un „agnosticism-aspirină, acea « suflare nici caldă, nici rece » cu care post-modernitatea noastră este saturată acum. Să presupunem că ateismul a venit să-i posede și să-i activeze pe cei care sunt maeștrii formei articulate și constructorii gândirii. Vor rivaliza lucrările lor dimensiunile, puterea uriașă de persuasiune pe care am cunoscut-o?” (p. 368). Profetic, abstract, asumat singular prin densitatea culturală și prin fluența unei gândiri care înlănțuie și divaghează savant despre disparități și incongruențe epistemice, Steiner reia, în tonul sentimental-generos al celui care enunță o parabolă, ideea conform căreia suntem numai „oaspeți ai creației“. Statutul acesta angrenează un dictat neafirmat al candorii, cu care privim și înregistrăm realitatea, cu care ne ajustăm la măsurile lumii noi și cu care anticipăm formele ce ne vor modela în viitor. „Datorăm gazdei noastre politețea de a întreba“, conchide Steiner, la capătul unei pledoarii pentru un umanism nou, ce își recunoaște și reinteroghează originile, într-un efort de generare continuă a sensului fondator de bine.

LAURA DUMITRESCU

Facultatea de Litere, Universitatea din București

GABRIELA BIRIȘ, *Limba medical. Anatomie. Curs pentru studenții străini din anul pregătitor*, București, Editura Universității din București, 2014, 144 p.

Manualul Gabrielei Biriș face parte dintr-o serie de materiale didactice moderne, dedicate predării limbii române ca limbă străină (RLS). Acest domeniu a cunoscut o dezvoltare substanțială în ultimii ani, dezvoltare care se datorează, în special, unei mobilități intense a studenților străini veniți din țări intra- și extracomunitare.

Lucrarea se adresează acelor cursanți din Anul pregătitor care intenționează să urmeze, în română, facultăți cu profil medical. Se observă, astfel, o diferență considerabilă față de alte lucrări, redactate pentru cursurile practice (introdutive și/sau avansate) de limba română (vezi Cristina-Valentina Dafinoiu, Laura-Elena Pascale, 2015, *Limba română. Manual pentru studenții străini din anul pregătitor (Nivel A1-A2)*, ediția a III-a revizuită și adăugită, București, Editura Universitară; Elena Platon (coord.), 2012, *Româna ca limbă străină. Caiete didactice. A1+*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință; Elena Platon, Ioana Sonea, Dina Vilcu, 2012, *Manual de limba română ca limbă străină (RLS)*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință; Ionuț Geană, 2014, *Limba română pentru străini. Manual pentru avansați (C1-C2)*, București, Editura Universității din București). Manualul vizează predarea limbajului specializat de anatomie umană în cadrul cursurilor de la Anul pregătitor. Deși reprezintă o componentă esențială în procesul RLS, limbajele specializate și alcătuirea de materiale pentru diferite specializări sunt aspecte care nu s-au bucurat de atenția cuvenită din partea autorilor de manuale pentru străini.

Meritul lucrării constă, pe de o parte, în oferirea unui material extrem de util străinilor care, anual, vin într-un număr ridicat să studieze medicina la facultățile românești. La utilitatea sa contribuie, printre altele, prezența unui CD, care însoțește materialul didactic și care conține varianta audio a textelor din cele opt lecții cuprinse în manual.

Pe de altă parte, manualul Gabrielei Biriș are menirea să atragă atenția asupra lipsei de materiale didactice moderne, rezervate procesului de predare-învățare a limbajelor specializate. Pentru limbajul medical există manuale întocmite în timpul perioadei comuniste (vezi Flora Șuteu,